

Xeerka Dhibanayaasha

Xeerka Dhibanayaasha wuxuu dajiyaa sida aad u fillan kartid in lagu daaweeyo haddii aad tahay dhibanaha dambiga.

Waa maxay Xeerka Dhibanaha?

Xeerka Dhibanayaasha wuxuu dajiyaa sida aad u fillan kartid in lagu daaweeyo haddii aad tahay dhibanaha dambiga. Xeerka Dhibanaha wuxuu leeyahay sadex qeybood:

- Qeybta 1 wuxuu qoraa mabaadi'da muhiimka ah ee ay raacayaan qofka, hay'ada ama wakiilka dowlada oo adeegyo siiyaa dhibanayaasha (bixiyaha).
- Qeybta 2 wuxuu dajiyaa xaquuqahaaga nidaamka cadaalada dambiilaha iyo nidaamka cadaalada dhalinyarada.
- Qeybta 3 waxay sharaxdaa sida aad u sameyn kartid cabasho haddii aad aaminsantahay in xaquuqahaaga aan la buuxin.

Sida fog ee suurtoogalka ah, Xeerka wuxuu maamulaa qaabka bixiyayaasha aheyd inay ula dhaqmaan dhibanayaasha dambiga. Si kastaba, Xeerka sharci ahaan looma fullin karo oo ma jiraan cuna qabateeno oo guuldarada loogu hogaansamayo iyada.

Yaa ah dhibanaha dambiga?

Sida waafaqsan Xeerka Xaquuqaha Dhibanaha 2002, dhibanaha dambiga waa qof walba ee qabo:

- wuxuu leeyahay dambi ay iyaga ku sameeyeen si ka soo horjeedo, ama
- waxyeelada jirka dhibaateysan sababtoo ah dambiga uu sameeyay qof, ama
- oo si ku haboon loo qaaday ama loo waxyeelay sababtoo ah dambiga uu sameeyay qof kale.

Dhibanaha dambiga sidoo kale:

- waalidka ama masuulka sharciga ee dhibanaha canuga ah ama qofka dhalinyarada, haddiiba waalidka ama masuulka sharciga ahaan lagu dalacin dambiga, ama
- xubnaha qoyska ku dhow ee qofka kale ee dhinto, ama aan markale daryeeli karin nafsadooda, sababtoo ah dambiga uu sameeyay qof kale.

Adeegyadee ayaa loo heli karaa dhibanayaasha?

Waxaa jiro adeegyo kala duwan oo kugu caawiyo heer walba ee cadaalada dambiilaha iyo nidaamka cadaalada dhalinyarada. Waxaad sidoo kale heli kartaa taageerada shaqsiga si ay kaaga caawiso la macaamilida saameynada dambiga.

Waxaad ka ogaan kartaa wax ku saabsan adeegyadaan adiga oo soo wacayo Qadka Warbixinta Dhibanayaasha ee 0800 650 654. Shaqaalaha waxay kuu sheegayaan adeegyada la heli karo oo kaa caawin karo inaad la xiriirtid hay'ada ama adeega adiga kugu haboon. Fadlan u sheeg iyaga haddii aad u baahantahay turjubaan oo waxay kuu helayaan hal adiga.

Waxaad sidoo kale ka heli kartaa warbixin victimsinfo.govt.nz ee hoosta 'Taageerada iyo Adeegyada'. Warbixinta waxay ku jirtaa websaydka ee luuqado kala duwan.

Halkee ayaan ka heli karaa warbixin badan?

Wixii warbixin dheeraad ah ee nidaamyada dambiilaha iyo cadaalada dhalinyarada u shaqeeyo, Xeerka Dhibanayaasha (oo ay ku jiraan micnaha erayada sharciga iyo Xeerarka la xiriiro) ama sida cabasho loo sameeyo:

- booqo victimsinfo.govt.nz, ama
- Ka soo wac Qadka Warbixinta Dhibanaha 0800 650 654.

Qeybta 1: Sida bixiyayaasha looga filanayo inay ula dhaqmaan dhibanayaasha

Sideed mabda’ ayaa hogaamiyo qaabka bixiyayaasha ah inay kuula dhaqmaan adiga iyo qoyska balaaran markii uu ku sameeyay dambi.

Bixiyaha waa qof, hay’ad ama waax dowlad ee ka shaqeyso sare u qaadida fayo qabkaaga iyo xaquuqaha, ku caawisaa yarenta dhibaataada cimil nafsigaaga, jirka ama dhaqaalaha, iyo/ama kuugu taageero nidaamka cadaalada.

Mabaadi’da waxay quseeyaan dhammaan dhibanayaasha dambiga, oo ay ku jiraan dhibnayaasha la dhibaatooday kaliya waxyeelada dareenka sababtoo ah dambiga uu sameeyaa qof kale. Uma baahnid inaad ku soo wargelisid dambiga Booliska.

Dhammaan bixiyayaasha waa inay raacaan mabaadi’daan. Waa inay sidoo kale u hogaansamaan heerarka sharciga, xirfadlaha iyo anshaxa iyo xeerarka anshaxa, iyo Xeerka Xaquuqaha Aadanaha 1993.

Mabaadi’da waxaa loogu talloagalay hubinta natiijooyin wanaagsan oo adiga markii ay ku saameysay dambiga. Inkastoo aysan aheyn xaquuqaah sharciga, mabda’a wuxuu siiyaa xeerka anshaxa bixiyayaasha oo ogeysiiyaa dhibnayaasha waxa ay fillan karaan.

MABDA’A 1: Badbaadada

Adeegyada waa in lagu bixiyaa qaab yareeyo waxyeelo walboo ee kugu imaan karto adiga iyo qoyskaa balaraan, oo hormariyaa badbaadada marka koowaad.

MABDA’A 2: Ixtiraamka

Bixiyayaasha waa inay kuula dhaqmaan qadarin iyo naxariis. Waa inay ixtiraamaan baahiyadaada dhaqanka, diinta, qowmiyada iyo bulshada, qiyamyada iyo aaminaadaha.

MABDA’A 3: Sharafta iyo qarsoodiga

Bixiyayaasha waa inay kugula dhaqmaan sharaf oo illaaliyaan qarsoodigaaga.

MABDA’A 4: Ula dhaqan cadaalad ah

Bixiyayaasha waa inay uga jawaabaan si ku haboon baahiyadaada, oo waa inay siiyaan adeegyadooda oo qaab waqtiyeysan oo toos ah.

MABDA’A 5: Dooqyada la ogeysiiyay

Bixiyayaasha waa inay si ku haboon u fahmaan xaaladaada oo kuu sheegaan qaabab ka duwan oo aad caawin ku heli kartid. Waa inay si daacad ah oo saxan uga jawaabaan su’aalahaaga ku saabsan adeegyadooda. Tani waxaa ku jirto inta aad ku heli kartid iyaga.

MABDA’A 6: Adeegyo tayeysan

Bixiyayaasha waa inay hubiyaan in adiga iyo qoyskaaga balaaran helaan adeegyo tayeysan. Adeegyada tayada waa midka buuxiyaa baahiyadaada gaarka ah oo dhaqan ahaan ku haboonyahay. Haddii aad la macaamileysid wax ka badan hal bixiye, waa inay wada shaqeeyaan.

MABDA’A 7: Isgaarsiinta

Bixiyayaasha waa inay kugu siiyaan warbixinta qaab sahlan in la fahmo. Waa inaad dareentaa in bixiyaha si furan kuula xiriirayo, daacad ah oo wax ku ool ah.

MABDA’A 8: Jawaab celinta

Bixiyayaasha waa inay ku ogeysiiyaan sida aad jawaab celin u bixin kartid ama aad cabasho u sameyn kartid. Waa inay kuu sahlayaataa inaad sameysid midaan.

Qeybta 2: Xaquuqda dhibanayaasha ee cadaalada dambiilaha iyo nidaamyada cadaalada dhalinyarada

Iyada oo mabaadi’da ay quseeyaan dhammaan dhibanayaasha, xaquuqaha xiggo kaliya waxay quseeyaan dhibanayaasha dambiga oo lagu soo wargeliyay booliska ama maxkamadaha hortooda.

Xaquuqaha waxay ka qeyb yihiin Xeerka Xaquuqaha Dhibanaha 2002. Dhibnayaasha sidoo kale waxay leeyihiin xaquuqo sida waafaqsan sharciyada kale, sida Xeerka Qarsoodiga 1993, Xeerka Xaquuqaha Biilka 1990, Xeerka Xukumida 2002, Xeerka Damaanada 2002, iyo Carruurta, Dadka Dhalinyarada, iyo Qoysaskooda Xeerka (Oranga Tamariki) 2017.

Yuu quseeyaa xaquuqaha?

Xaquuqaha 1–6 waxay quseeyaan pdhibanayaasha dambi walba ee lagu soo wargeliyay booliska ama uu yahay maxkamada horteeda. Xaquuqaha 7–10 waxay quseeyaan kaliya dhibanayaasha dambiyada halista qaarkood. Booliska ayaa kuu sheegayo haddii aad leedahay xaquuqahaan. Xaquuqda 11 waxay quseysaa kaliya dhibanayaasha dambiga ay sameeyeen qofka canuga ama dhalinyarada.

Yaa masuul ka ah buuxinta xaquuqaha?

Waxay ku xirantahay xaquuqda, hay'adaha dowlada kala duwan, baarayaasha, xeer illaaliyaasha iyo ururada kale ee bulshada ayaa masuul ka ah hubinta in xaquuqahaaga sida dhibane la buuxiyay.

Ma jiraan in hay'adaha oo dhan ay masuul ka yihiin mid walba ee xaquuqaha ku jiro Xeerka.

Si aad u ogaatid hay'adaha leh masuuliyadaha mid walba ee xaquuqaha, booqo victimsinfo.govt.nz ama soo wac Qadka Warbixinta Dhibanayaasha ee 0800 650 654.

XAQUUQDA 1: Si lagu siiyo warbixin ku saabsan barnaamijyada, xalinada iyo adeegyada

Waxaad xaq u leedahay in wax lagaaga sheego barnaamijyada, xalinada ama adeegyada dhibanayaasha. Tani waxaa ku jiri karo adeegyada halka aad kula kulmi kartid dambiilaha (sida soo celinta cadaalada ama shirka kooxda qoyska).

XAQUUQDA 2: Si lagu siiyo warbixin ku saabsan baaritaanka iyo dacwadaha dambiilaha

Waxaad xaq u leedahay in laguugu sheego waqtiga macquul ah oo waxa ka dhacayo dacwadaada, ilaa tanii ay ka waxyeleyso baaritaanka ama dacwadaha dambiilaha. Aqbaar ayaa kujiri karto warbixinta ka imaaneyso maamulada baarayo, shaqaalaha maxkamada ama xeer illaaliyaha ee daboolo:

- Dacwadaha laga xareeyay eedaysanaha ama qofka dhalinyarada.
- Sababaha aan loo dajin dacwadaha
- Doorkaaga sida marqaatiga
- goorta iyo goobta dhageysiyada ka dhacayaan
- natijada dacwadaha dambiile walba, oo ay ku jiraan dacwado walba ee racfaanka ah
- hormarka qofka yar ee qorshaha looga heshiiyay shirka kooxda qoyska.

Waxaad sidoo kale weydiin kartaa warbixintaan in la siiyo qof kale oo kadib kuu sharaxayo.

XAQUUQDA 3: Si loo sameeyo bayaanka saameynta dhibnaha

Waxaad xaq u leedahay in aad sameysid bayaanka saameynta dhibanaha ee maxkamadda u sheego sida dambiga kuu saameeyay. Waxaad heli kartaa inaad u soo qortao bayaanka waxyeelada dhibnaha.

Garsooraha wuxuu tixgelinayaa bayaankaaga saameynta dhibanaha markii xukumayo dambiilaha.

Maxkamada Dhalinyarada, shirarka kooxda qoyska ayaa ah qaabka ugu weyn ee dhibanayaasha uga qeybqaataan nidaamka cadaalada dhalinyarada (fiiri Xaquuqda 11). Qaabka guud ee aragtiyadaada ay u tixgeliyaan garsooraha waa dhinaca qorshaha shirka kooxda qoyska. Dhibanayaasha qaarkood ee ku xadgudubka canug ama dhalinyaro wuxuu sidoo kale yeelan karaa xaquuqda loogu aqriyo bayaanka saameynta dhibanaha ee maxkamada. La taliyaha dhibanaha maxkamada wuxuu ku siin karaa warbixin badan.

XAQUUQDA 4: Si loo muujiyo aragtiyadaada ee qarsoodiga magaca

Haddii dambiga quseeyo maxkamada oo qarsoodiga magaca joogtada ah, waxaad xaq u leedahay inaad ka dhahdid wixii aad u maleysay.

Maxkamada Dhalinyarada, carruurta iyo dhalinyarada ee dambiga galay, sidoo kale sida dhibanayaasha, waxay si toos ah u helaan qarsoodiga magaca. Warbixin kale oo aqoonsan karto dambiilayaasha ama dhibanayaasha sidoo kale waa la joojiyaa. Tusaale ahaan, warbixinta ku saabsan qoyskaaga balaaran ama dugsiga dambiilaha aado.

XAQUUQDA 5: Lagula hadlo luuqada rasmi ah maxkamada

Haddii aad marqaati ka tahaya maxkamada, waxaad xaq u leedahay inaad la hadashid Te Reo Māori ama isticmaashid Luuqada Aastaanta New Zealand ee dacwadaha sharciga. Turjubaan waa la bixinayaa.

Haddii aadan aheyn marqaati, waxaad la hadli kartaa Te Reo Māori ama isticmaal Luuqada Aastaanta New Zealand haddii garsooraha dhaho waad awoodaa.

XAQUUQDA 6: Si dib loogu helo hantida uu qabtay gobolka

Haddii hay'ada fullinta sharciga (sida booliska) u qaadaan kuwa walba oo hantidaada sida cadeyn, waxaad xaq u leedahay in laguugu soo celiyo sida ugu dhaqsaha badan oo suurtoogalka ah.

Dhibanayaasha dambiga halista ah

Intaas waxaa dheer xaquuqaha 1-6, dhibanaha dambiyada halista qaarkood sidoo kale waxay leeyihiin xaquuqaha xiggo (xaquuqaha 7-10).

Dambiyada halista ah waxaa ku jiro dambiyada nooca galmada ama weerarka halista ah, oo ay ku jiraan halka qofka lagu dillo ama noqdo dad aan is daryeeli karin. Booliska ayaa kuu sheegayo haddii aad leedahay xaquuqahaan.

XAQUUQDA 7: Lagu soo ogeysiinayo wax ku saabsan damaanada iyo muujiyo aragtiyadaada

Waxaad xaq u leedahay inaad u sheegtid xeer illaaliyaha aragtiyadaada haddii dambiilaha lagu sii daayo damaanad. Xeer illaaliyaha waa inuu siiyaa aragtiyadaada maxkamada.

Haddii aad weydiiso warbixin ku saabsan damaanada dambiilaha, booliska ama Wasaarada Cadaalada waa inay ku siiyaan haddii midaan ay saameyn kugu yeelaneyso adiga iyo qoyskaaga balaaran. Waa inay sidoo kale kuu sheegaan haddii/goorta dambiilaha lagu sii daayo damaanad iyo sharuudo walba ee la xiriirto badbaadadaada.

XAQUUQDA 8: Si aad u heshid warbixin iyo ogeysiino xukumida kadib

Waxaad xaq u leedahay inaad heshid warbixin ku saabsan dambiilaha xukumayo. Si loo helo warbixintaan, waa inaad iska diiwaangelisaa si aad u heshid ogeysiinada dhibanaha. Dhoor hay'ado ayaa ku siin karo koobiga foomka codsiga oo Diiwaanka Ogeysiinta Dhibanaha oo kugu caawiyo buuxinteeda, oo ay ku jiraan booliska, Taageerada Dhibanaha, Waaxda Asluubta iyo la taliyayaasha dhibanaha maxkamada.

Dhibanayaasha dhalinyarada ama canuga ku xadgudbayo wuxuu mararka qaar codsan karaa booliska si ay u helaan ogeysiimada qaarkood. Booliska, la taliyayaasha dhibanaha maxkamada, ama shaqaalaha Oranga Tamariki wuxuu kuu sheegi karaa haddii aad u qlaantid oo ku siiyaa foomka codsiga.

Haddii aad iska diiwaangelisid, waxaa lagu soo ogeysiinayaa markii dhacdooyin weyn ay dhadcaan, sida dhageysiyada guddiga sharuud ku siideynta ama haddii dambiile dib ugu xadgudbo inta lagu jiro xukunkooda, waa laga siidaayaa xabsiga ama xabsiga guriga, ka tago isbitaalka, waxaa la siiyaa siideynada ku meelgaarka ah ee aan lala jirin ee xabsiga, ka baxsiga xabsiga ama dhimashada.

Waxaad sidoo kale weydiin kartaa joojinta in lagu soo ogeysiiyo waqti walba.

XAQUUQDA 9: Si aad u yeelatid in wakiil helo ogeysiinada

Waxaad xaq u leedahay inaad qof kale u magacowdid wakiilkaaga. Waxay helayaan warbixin ku saabsan dambiilaha oo matalaadaada si markaas ay kugu caawiyaan fahamka.

XAQUUQDA 10: Si loo sameeyo gudbinta la xiriirto siideynta sharuuda ama amarada kormeerida la kordhiyay

Xaquuqdaan wuxuu quseeyaa kaliya markii dambiilaha dhameysanayo in ka badan labo sanno oo xabsi ah.

Haddii aad ka diiwaangashantahay si aad u heshid ogeysiimada dhibanaha (fiiri Xaquuqda 8), waxaad si toos ah laguugu sheegayaa goorta dambiilaha uu helayo dhageysiga siideynta sharuuda ama dhageysiga ku soo rogayo sharuudo gaar ah ee amarka kormeerida la kordhiyay. Waxaad xaq u leedahay inaad ku sameysid gudbin qoran iyo/ama hadal ah guddiga siideynta sharuuda. Guddigaan waa inuu tixgeliyaa gudbintaada ka hor intaadan go'aan gaarin; waxay muujin kartaa gudbintaada ee dambiilaha, laakin waxay ka saareysaa sharaxaadahaaga xiriirka iyo warbixin walboo aqoonsaneyso.

Waxaad xaq u leedahay inaad weydisid warbixinta qaarkood ee Waaxda Asluubta oo kaa caawinayo inaad gudbinta sameysid. Waxaad u baahantahay inaad weydiisid kaliya haljeer — warbixinta adiga ayaa si toos ah laguugu soo dirayaa oo dhageysiyada siideynta sharuuda mustaqbalka.

Haddii dambiilaha lagu xukumo dambiga galmada halis ah ama rabshad halis ah, Asluubin ayay quseyn kartaa oo amarka kormeerida la kordhiyay oo lagu kormeerayo iyaga kadib markii laga siidaayo xabsiga. Xaaladaan darteed, waxaad ku sameyn kartaa gubin maxkamada laakin waa inaad ku jirtaa Diiwaaniyaha Ogeysiinta Dhibnaha (fiiri Xaquuqda 8).

DHIBANAYAASHA XADGUDUBKA DHALINYARADA

Nidaamka cadaalada dhalinyarada waxay si ka duwan ugu shaqeeyaan nidaamka cadaalada dambiilaha. Xaquuqaha 1-10 sidoo kale waxay quseysaa nidaamka cadaalada dhalinyarada, illaa laga qeexo.

Xaquuqda 11 kaliya waxaa loogu talloagalay nidaamka cadaalada dhalinyarada. Wuxuu siiyaa dhibanayaasha xadgudubka canuga ama qofka dhalinyarada xaquuqda looga qeybgalayo shirka kooxda qoyska.

XAQUUQDA 11: Shirka kooxda qoyska

Haddii aad tahay dhibanaha ku xadgudbayo canuga (10-13 sanno jir) ama qof dhalinyaro ah (14-16 sanno jir), oo Booliska ku eedeeyay ama rabaan inay ku eedeeyaan canuga aam qofka dhalinyaraha, waxaad xaq u leedahay inaad aadid shirka kooxda qoyska. Waxaad horay u wadan kartaa dadka taageerada.

Oranga Tamariki waa inay sameysaa dhammaan dadaalada macquulka ah oo ku siinayo fursadaan. Waa inay kaala hadlaan meesha iyo goorta shirarka kooxda qoyska la qabanayo. Waa inay sidoo kale tixgeliyaan rabitaanada booliska iyo qoyska balaaran ee canuga ama qofka dhalinyaraha.

Shirarka kooxda qoyska ayaa ah qaabka ugu weyn ee dhibanayaasha uga qeybqaataan nidaamka cadaalada dhalinyarada. Meesha shirka waxaad kula kulmeysaa canuga ama qofka dhalinyaraha, qoyskooda balaaran, iyo dadka kale sida booliska ama shaqaalaha bulshada. Waxaa kuu suurtagaleyso inaad dhahdid sida xadgudubka u saameeyay adiga iyo qoyskaaga balaaran oo aad dhahdid waxa aad jeclaan laheyd inaad aragtid inay dhacaan.

Ujeedada shirka kooxda qoyska waxay dajinayaan qorshaha masuuliyada u qabsadaa canuga ama qofka dhalinyarada oo sheegaa waxa sababay xadgudubka. Waxaad xaq u leedahay inaad ku diidid qorshahaan. Haddii aad sameysid, Maxkamada Dhalinyarada ayaa go'aansaneyso waxa dhacayo marka xigto.

Looma baahno inaad ka qeybqaadatid shirka. Haddii aad rabtid inaad ka qeybqaadatid, laakin aadan rabin inaad halkaas qof ahaan u joogtid, taleefon ayaad soo diri kartaa, siisid bayaan qoran ama hadal ah, ama weydiisid qof kale inuu ku matalo.

Qeybta 3: Maxaan sameyn karaa haddii aan u maleeyo in xaquuqdeyda aan la buuxin?

Waad sameyn kartaa cabasho haddii aad aaminsantahay in hay'ada dowlada aysan sameyn waajibaadyadooda sharciga ah ee lagu sharaxay Xeerkaan ama kuwa quseeyo sharciga kale.

Waxaad ku sameyn kartaa cabasho adiga oo:

- la xiriirayo hay'ada. Arimaha inta badan waxaa lagu xaliyaa si toos ula hadlida qofka ama marayo nidaamka cabashada hay'ada
- ka soo wacayo Qadka Warbixinta Dhibanayaasha ee 0800 650 654. Shaqaalaha waxay wax kaaga sheeki karaan xaquuqahaaga iyo sida cabasho loo sameeyo.

Warbixin badan waxaad ka heleysaa websaydkeena ee victimsinfo.govt.nz

Hay'ada heshaa cabasho waa inay si degdeg ah ugu jawaabaan oo cadaalad ah.

Haddii aadan weli ku qancin kadib markii hay'ada ku soo jawaabtay cabashadaada, ama ay qaadaneyso muddo dheer inay kugu soo laabtaan, waxaad ku caban kartaa:

- Xafiiska dhexdhexaadiyaha
0800 802 602
ombudsman.parliament.nz
- Maamulka Anshaxa Booliska Madaxabanaan (haddii cabashada ay ku lugleedahay Booliska)
0800 503 728
ipca.govt.nz
- Guddiga Qarsoodiga (haddii aad u maleysay in qof jabiyay qarsoodigaaga)
0800 803 909
privacy.org.nz/your-privacy/how-to-complain/

Garsoorka iyo guddiga siideynta sharuuda

Maxkamadaha, garsoorada iyo guddiga siideynta sharuuda waa inay madaxbanaanaadaan oo xor ka ahaadaan inay shaqeeyaan soo dhaxgelid la'aan ee maamulka fullinta, sida booliska ama Wasaarada Cadaalada. Hay'adahaan waxay leeyihiin door ay ka ciyaaraan u qabsashada mabaadi'da iyo xaquuqaha ku jiro Xeerka laakin ma quseeyo Xeerka nafsadooda.

Haddii aad rabtid inaad sameysid cabasho ku saabsan anshaxa garsooraha, kala xiriir Guddiga Anshaxa Garsoorka 0800 800 323 ama buuxi foomka cabashada, laga heli karo www.jcc.govt.nz

Haddii aad rabtid inaad cabasho ka sameysid adeeg walba ama warbixinta ay bixiyaan guddiga siideynta sharuuda, soo wac 0800 727 653 ama i-meelka info@paroleboard.govt.nz